

НОВІТНІЙ ДОСВІД ВИМІРЮВАННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ ДЛЯ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ

В. С. Костюк, кандидат економічних наук

Н. М. Котвицька, кандидат економічних наук

Л. А. Фицик, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

У статті досліджується різноманіття підходів до вимірювання рівня та якості життя і практики розроблення відповідних індексів міжнародними організаціями. Також надається аналіз тенденцій зрушень у якості життя населення України.

***Ключові слова:** рівень життя, якість життя, критерії якості життя, соціальні стандарти, індекс людського розвитку.*

Постановка проблеми. У сучасному цивілізованому світі при розробці державної політики та прийнятті управлінських рішень щодо забезпечення соціальної згуртованості широко використовуються результати досліджень з вимірювання якості життя. Завдання підвищення якості життя населення складають основу системи пріоритетів у документах стратегічного планування мега- та макрорівня. У процесі розробки таких документів має бути враховано результати аналізу якості життя за відповідними характеристиками та показниками. Моніторинг цивілізаційного розвитку та суспільного прогресу також ґрунтується на вивченні таких показників та індексів. Наразі тривають дискусії щодо застосування показників якості життя у процесах моніторингу суспільного розвитку та стратегічного планування наднаціонального та національного рівня. І якщо у розвинених країнах результати досліджень з вимірювання якості життя використовуються у процесах вироблення державної політики, то в Україні наразі не розроблено засад національного моніторингу суспільного прогресу та якості життя населення, фрагментарні наукові дослідження майже не використовуються у процесі стратегічного планування. Тому постає необхідність осучаснення вітчизняної системи стратегічного планування показниками якості життя як для встановлення цільових орієнтирів розвитку, так і для розбудови системи моніторингу національного розвитку відповідно

до низки новітніх глобальних ініціатив, що отримали назву «За межами ВВП».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання людського розвитку та концептуальні засади вимірювання рівня та якості життя населення досліджені у працях таких вчених, як С. Аннанд, А. Аткинсон, Дж. Бекер, Дж. Клугман, А. Медісон, Б. Нолан, Дж. Рілей, Ф. Родрігес, А. Сен, Дж. Стігліц, Ж.-П. Фітуссі, Х. Чой та вітчизняних вчених О. Герасименко, І. Гнибіденко, О. Грішньої, А. Колот, Е. Лібанової, В. Мандибури, І. Манцурова, О. Новікової, Л. Новосельської, О. Тищенко, Л. Ткаченко, Л. Удотової, Ю. Цігуш [4–10].

Проте, не зважаючи на вагомість їхніх розробок, недостатньо вивченими залишаються деякі питання, пов'язані з урахуванням досвіду міжнародних організацій щодо вимірювання якості життя та запровадження сучасних моніторингових інструментів у практику стратегічного планування соціально-економічного розвитку.

Метою дослідження є аналіз окремих підходів до вимірювання рівня та якості життя і практики розробки відповідних індексів міжнародними організаціями, насамперед найсучасніших підходів до удосконалення методики розрахунку Індексу людського розвитку, Індексу соціального розвитку, а також виявлення тенденцій зрушень у якості життя населення України.

Матеріали і методи. Методологічною та теоретичною основами дослідження є надбання сучасної економічної теорії, наукові розробки вітчизняних та закордонних вчених. У процесі дослідження використовувалися такі методи: дедуктивний, індуктивний – при дослідженні теоретичних аспектів рівня та якості життя; економіко-статистичні – для аналізу, порівняння і наочного відображення статистичних даних з метою виявлення сучасного стану людського і соціального розвитку; спостереження, узагальнення - в процесі розробки остаточних висновків на основі одержаних результатів.

Результати досліджень. В умовах все більшої участі українських громадян в міжнародних міграційних процесах, появляється можливість порівнювати наші реалії з соціальними стандартами і якістю життя населення в розвинених країнах. І це порівняння не на користь України, адже очевидними є разючі відмінності, особливо що стосується доходів, прожиткового мінімуму, соціальної допомоги.

Проте питання якості життя і соціальних стандартів є не менш актуальними і для країн «золотого мільярду». Ним цікавляться економісти, соціологи, представники громадянського суспільства, політики, певні

міжнародні організації. У кінці 20 ст. у цих країнах, що мали зростання ВВП, соціальний стан багатьох людей не покращувався, а навіть погіршувався. Виникали соціальні проблеми, які не могла зафіксувати офіційна статистика.

Колектив з двох десятків вчених із відомих західних університетів і наукових центрів під керівництвом нобелівського лауреата з економіки Джозефа Стігліца у 2009 році виступив з «Доповіддю про вимір економічного розвитку і соціального прогресу». Ця комісія була сформована з ініціативи тодішнього Президента Франції Н. Саркозі, який в умовах фінансової кризи хотів одержати відповідь щодо заходів, які повинні були сприяти вирішенню багатьох соціально-економічних проблем. Адже однією з причин непередбачуваності фінансової кризи стало те, що сучасна система виміру соціально-економічних процесів недосконала і що уряди та суб'єкти ринку не орієнтувалися на аналіз найбільш адекватних показників.

Автори «Доповіді» дали характеристику слабких сторін показника ВВП та запропонували конкретні пропозиції щодо переорієнтації статистичних інструментів з кількісних на якісні параметри життя, введення в науковий та статистичний обіг нових індикаторів для кращого виміру добробуту людей, стійкого розвитку [9]. Складність визначення і виміру якості життя, на думку комісії Стігліца, не стільки у різноманітності підходів до її розуміння, скільки у багатомірності самого поняття. Експерти комісії Стігліца вважають, що індикатори якості життя повинні, в першу чергу, давати широку інформацію про нерівність, яку необхідно вимірювати на індивідуальному рівні, як соціально-професійну категорію, з врахуванням статевовікових аспектів, а також міграційних проблем. Цікавими є побажання використовувати медіанні показники, а не середньостатистичні, що дає більш правдиву оцінку реальності. Вчені вказують на необхідність вивчати питання використання вільного часу, домашньої праці. Також заслуговує на увагу і такий підхід, як використання поряд з об'єктивними показниками, суб'єктивних оцінок якості життя.

Рівень життя є складною та системною соціально-економічною категорією, яка відображає сукупність відносин та умов, що визначають життєдіяльність та розвиток людей [5]. Якість життя – ступінь відповідності умов і рівня життя науково обґрунтованим нормативам або визначеним стандартам [10]. В Україні на офіційному рівні поняття державних соціальних стандартів регламентовано Законом України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 05.10.2000 № 2017-III [1]. Для аналізу й оцінки життєвого рівня населення використовують різні показники, насамперед рівень та якість життя (табл. 1–2).

Табл. 1. Чисельність населення України

Показник	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Чисельність населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими законодавчо встановленого прожиткового мінімуму:					
млн. осіб	3,8	3,5	3,2	2,5	1,5
у % до загальної чисельності населення	9,0	8,3	8,6	6,4	3,8
Чисельність населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими фактичного прожиткового мінімуму:					
млн. осіб	–	–	6,3	20,2	19,8
у % до загальної чисельності населення	–	–	16,7	51,9	51,1

Джерело: складено за даними ДССУ

Державні соціальні стандарти визначено як встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами соціальні норми і нормативи або їх комплекс, на базі яких визначаються рівні основних державних соціальних гарантій – встановлених законами мінімальних розмірів оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат, встановлені законами та іншими нормативно-правовими актами, які забезпечують рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму. Аналіз табл. 2 вказує на те, що показники життєвого рівня населення в Україні за 2012–2016 роки покращуються, зменшується кількість людей, які живуть за доходами у місяць, нижчими законодавчо встановленого прожиткового мінімуму. Проте значно зросла кількість, у яких доходи є нижчими фактичного прожиткового мінімуму. Причина цього – значний розрив між законодавчо встановленим прожитковим мінімумом та фактичним прожитковим мінімумом (у 2016 р. майже у 2 рази).

Це вказує на те, що існують методологічні проблеми у визначенні цих показників. Розмір прожиткового мінімуму в Україні визначається на місяць на одну особу, а також окремо для основних соціальних і демографічних груп населення в Законі України «Про державний бюджет України» на певний рік. При цьому застосовується нормативний метод розрахунку [2].

Водночас, прожитковий мінімум у країнах ЄС нормативно не визначається. Норми споживання замінені середньою заробітною платою, від якої прожитковий мінімум складає майже 60 %. На основі цього вираховується межа бідності й кількість тих, хто має право на соціальну допомогу від держави. Таким чином, країни ЄС не підраховують бідність, а розраховують нормальний рівень життя. У Великобританії та Німеччині

прожитковий мінімум встановлюється на рівні 40 % медіанного доходу; у Фінляндії, Італії, Греції, Іспанії – 50 %, у Португалії та Ірландії – 60 % [8].

Табл. 2. Диференціація життєвого рівня населення України

Показник	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Квінтільний коефіцієнт диференціації загальних доходів населення, разів	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9
Квінтільний коефіцієнт фондів (по загальних доходах), разів	3,2	3,3	3,1	3,2	3,0
Довідково:					
середньорічний розмір законодавчо встановленого прожиткового мінімуму (у середньому на одну особу в місяць, грн.)	1042,4	1113,7	1176,0	1227,3	1388,1
середньорічний розмір фактичного прожиткового мінімуму (у середньому на одну особу в місяць, грн.)	–	–	1357,6	2257,0	2646,4

Джерело: складено за даними ДССУ

Інтегральним показником, що розраховується щорічно для міждержавного порівняння і вимірювання рівня життя, грамотності, освіченості і довголіття, як основних характеристик людського потенціалу визначають Індекс людського розвитку (ІЛР). Він є стандартним інструментом при загальному порівнянні рівня життя різних країн і регіонів. Індекс публікується в рамках програми розвитку ООН в звітах про розвиток людського потенціалу і був розроблений в 1990 році. При складанні Індексу враховуються три базових виміри людського розвитку: очікувана тривалість життя при народженні відображає здатність вести довге і щасливе життя; середня тривалість навчання і очікувана тривалість навчання відображають здатність опанувати знання; валовий національний дохід на душу населення відображає здатність досягти гідного рівня життя. Крім того, додатково враховуються дані про рівні соціальної захищеності, показники здоров'я і культурного розвитку населення, стану злочинності, охорони навколишнього середовища, участі людей у прийнятті рішень. Доповідь про людський розвиток Програми розвитку ООН є незалежним виданням, містить альтернативний погляд на критичні питання розвитку людини у сучасному світі.

Україна посіла за підсумками 2017 року 84-е місце з 188 країн за Індексом людського розвитку, що на 3 пункти нижче порівняно з попереднім результатом [13]. Особливо можна відмітити відставання за рівнем ВВП на душу населення. За скоригованими підрахунками МВФ, цей показник минулого року становив 2417 доларів, що у 43 рази менше, ніж в лідера рейтингу – Люксембургу. Швейцарія має 78,9 тисячі доларів ВВП на душу населення, Німеччина – 42,1 тисячі, Франція – 38 тисяч, Чехія – 19 тисяч, Польща – 13,4 тисячі, Албанія – 4,4 тисячі, Молдові – 2,1 тисячі.

Найвищий ВВП на душу населення в Україні спостерігався у 2008 році – 4095 дол. Тоді порівняно з 2000 роком (664 дол.) він зріс приблизно вшестеро. ВВП – це ринкова вартість усіх кінцевих товарів і послуг, що створені в країні протягом року. У 2008 році ВВП в Україні становив 180 млрд. доларів, у 2017 – 104 млрд. Проте, чи дійсно рівень життя українців у 20-40 разів нижчий європейців. Безперечно – ні, і одна з причин криється у методах розрахунку ВВП. Адже приведені вище показники ВВП залежали також від курсу гривні, а конкретніше, її девальвації. Тому часто експерти використовують такий показник, як ВВП, розрахований за паритетом купівельної спроможності (ПКС). Згідно з ним, ВВП України минулого року становив 300–350 млрд доларів, а не 104 млрд згідно з офіційним курсом гривні до долара. Якщо ж врахувати, що приблизно 40 % нашої економіки перебуває в тіні, то за цим показником паритету купівельної спроможності ВВП країни становить щонайменше 500 млрд дол. А це вже 11–12 тисяч доларів на душу населення. Крім того, в Україні досить висока частка натурального господарства, яке не відображається у ВВП. Тому в обчисленнях МВФ не враховується так звана «економіка домашніх господарств», тобто вартість товарів і послуг, які домашні господарства виробляють для власного споживання. В Україні цей показник може досягати 20–30 % ВВП країни. Із врахуванням цього річний ВВП України сягає показника 600–650 млрд дол., тобто 14–15 тисяч на душу населення.

Аналізуючи рівень життя населення, не можна не враховувати грошові перекази трудових мігрантів, яких в Україні налічується 5–7 млн. А це ще декілька десятків мільярдів доларів. З урахуванням показника ПКС, частки тіньової економіки, «економіки домашніх господарств», грошових переказів мігрантів середньостатистичний українець приблизно у три рази бідніший, ніж німець, але не в 18 разів, як свідчить офіційна статистика.

Результати глобального дослідження «Індекс соціального розвитку» (ICR), розробленого американською неурядовою організацією Social Progress Imperative за підтримки Deloitte свідчать, що Україна знаходиться на 64 сходинці за якістю життя серед 128 країн світу і увійшла до групи країн з розвитком вище середнього (минулого року Україна посіла 63 сходинку серед 133 країн) [12]. Індекс визначає рейтинги країн на базі показників, що мають безпосередній вплив на якість життя людей. Серед країн СНД Україна

поступилася тільки Вірменії (59), яка за рік продемонструвала значний прогрес; на третьому місці Білорусь (65); на четвертому – Росія, яка так само, як і Вірменія, показала суттєвий прогрес. Остання сходинка серед країн СНД дісталася Таджикистану (92). Загалом країни пострадянського простору демонструють низький рівень усіх показників, зокрема значний регрес спостерігається у сферах «доступ до вищої освіти», «толерантність» та «якість навколишнього середовища». Лідером світового рейтингу стала Данія, за якою вишикувалися Скандинавські країни разом з Канадою, Нідерландами, Австралією, Англією та Німеччиною. Слід зазначити, що світ, хоч і не так швидко, але вдосконалюється: з 128 країн, що досліджувалися, 113 показують прогрес з 2014 року на 1,37 пункти.

Індекс соціального розвитку – це цілісна оцінка соціального розвитку країни незалежно від економічних чинників. Індекс складається з показників навколишнього середовища та соціального розвитку, що об'єднані у три напрями соціального прогресу: базові людські потреби, добробут та можливості. Індекс соціального розвитку 2017 року охоплює дані 128 країн за 50 показниками, що становить 98 % усього населення світу. Він органічно доповнює показник ВВП та інші економічні індикатори для окреслення більш цілісного уявлення про загальну продуктивність країни.

Зростання рівня життя населення викликає потреби в комфортніших умовах проживання, якісніших продуктах харчування, доступніших медичних послугах, стають вищими вимоги до правової захищеності, до безпеки оточуючого середовища, до соціального оточення тощо. Економічний розвиток країни не гарантує високу якість життя населення, хоча, безперечно, виступає найважливішим його фактором.

Україна у 2018 році отримала 138-ме місце зі 156-ти за Міжнародним індексом щастя, за основу визначення якого беруть добробут людей, стан навколишнього середовища та чимало інших показників. Міжнародний індекс щастя (Happy Planet Index) запропоновано обчислювати New Economics Foundation (NEF) в липні 2006 року. На індекс впливає рівень ВВП на душу населення, соціальна підтримка, тривалість здорового життя, свобода життєвого вибору, щедрість (благодійність), сприйняття корупції, рівень негативізації майбутнього та стан екології. МІЩ ґрунтується на загальних утилітарних принципах, що більшість людей хочуть прожити довге і повноцінне життя, а країни прагнуть зробити все можливе для досягнення максимального добробуту своїх громадян, розумно використовуючи наявні ресурси, не завдаючи шкоди довкіллю. Для розрахунку індексу використовуються три показники: суб'єктивна задоволеність життям людьми, очікувана тривалість життя і так званий «екологічний слід». Цього року на першому місці у рейтингу Фінляндія, другому – Норвегія, третьому – Данія. Чому ж українці є такою нещасливою

нацією? Суб'єктивна задоволеність життям і відчуття щастя пов'язана з депривацією.

Депривація – це психічний стан, коли суб'єкт не має змоги задовольняти деякі свої основні життєво важливі потреби достатньою мірою, тобто втрата чогось, впродовж тривалого часу. Це може призводити до різних моральних і психологічних відхилень у поведінці та діяльності. Базовий список депривацій (позбавлень) був визначений Держстатом України у жовтні 2007 р. (18 ознак). З метою гармонізації з програмою Європейського обстеження доходів та умов життя (EU-SILC), починаючи з 2013 р., програма опитування була доповнена 6 новими, а з 2015 р. – 9 новими ознаками.

За результатами дослідження був проведений аналіз поширення бідності за ознаками депривації серед населення, яке потерпало від інших форм бідності. У 2017р. серед населення, яке проживає в домогосподарствах, що були визначені бідними за відносним критерієм за витратами, як і у 2015 р., 11 % були одночасно бідними за ознаками депривації. Серед населення, бідного за критерієм доходу нижче фактичного прожиткового мінімуму, 16 % були одночасно бідними за ознаками депривації (у 2015 р. – п'ята частина). Слід зазначити, що потерпало від усіх трьох форм бідності (за відносним критерієм за витратами, за доходами нижче фактичного прожиткового мінімуму та ознаками депривації) 9 % населення (у 2015 р. – десята частина). Частина населення, яка потерпала хоча б від однієї з цих форм бідності, становила 57 % проти двох третин у 2015 р.

За підсумками 2016 р. рівень матеріальної депривації для 28 країн ЄС становив 16 %, а глибокої матеріальної депривації – 8 %. В Україні ці показники у 2017 р. становили 42 % та 27 % відповідно[14].

Висновки. В сучасних умовах відбувається зміна усвідомлення людиною того, на яку якість життя вона заслуговує. Зростання рівня життя населення викликає потреби в комфортніших умовах проживання, якісніших продуктах харчування, доступніших медичних послугах, стають вищими вимоги до правової захищеності, до безпеки оточуючого середовища, до соціального оточення тощо. Тому економічний розвиток країни хоч і не гарантує високу якість життя населення, проте, безперечно, виступає найважливішим його фактором. А рецепт для зростання ВВП добре відомий: Україна потребує сприятливого інвестиційного клімату, реальної боротьби з корупцією та інших реформ, у центрі яких стоять інтереси людей. Це єдиний спосіб досягнення прогресу у якості життя та рівні людського розвитку України.

Література

1. Верховна Рада України. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 05.10.2000. № 2017-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2017-14> (дата звернення: 15.05.2016)

2. Верховна Рада України // Закон України «Про прожитковий мінімум» від 15.07.1999. № 966-XIV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/966-14> (дата звернення: 15.05.2016)
3. Верховна Рада України. Постанова «Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення» від 14 квітня 2000 р. № 656. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/656-2000-п> (дата звернення: 15.05.2016)
4. Колот А. М. Діалектика економічного і соціального розвитку як предмет наукових досліджень // Україна: аспекти праці. 2011. № 5. С. 3–8.
5. Мандибура В. О. Рівень життя населення та механізми його регулювання: автореф. дис....д-ра екон. наук: 08.09.01. Ін-т економіки НАН України. Київ. 1999. 36 с.
6. Новосельська Л. І., Цігуш Ю. Ю. Міжнародний досвід розрахунку прожиткового мінімуму // Науковий вісник НЛТУ України 2009. Випуск 19 (4). С. 198–200.
7. Тищенко О. В. Державні соціальні стандарти та гарантії як основа соціального забезпечення в Україні. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/Npnau_2013_4_21.pdf (дата звернення: 20.05.2018)
8. Гнибіденко І. Ф., Колот А. М., Новикова О. Ф. та ін. Соціальна безпека – теорія та українська практика: монографія. К.: КНЕУ, 2006. 292 с.
9. Стиглиц Д., Сен А., Фитусси Ж.-П. Неверно оценивая нашу жизнь. Почему ВВП не имеет смысла? Доклад Комиссии по измерению эффективности экономики и социального прогресса. М.: Изд-во Института Гайдара, 2015. 216 с.
10. Удотова Л. Ф. Социальная статистика. К.: КНЕУ, 2002. 240 с.
11. Доклад о человеческом развитии. (2016). URL: http://hdr.undp.org/sites/default/files/HDR2016_RU_Overview_Web.pdf (дата звернення: 28.04.2018)
12. Рейтинг країн за рівнем життя: Україна – 64-та у світі. URL: <https://www.businessz.com.ua/news/events/2442> (дата звернення: 28.04.2018)
13. Україна опустилася на 3 пункти в рейтингу ООН за Індексом людського розвитку. URL: <https://economics.unian.ua/other/1850374-ukrajina-opustilasya-na-3-punkti-v-reytingu-oon-za-indeksom-lyudskogo-rozvitku.html> (дата звернення: 28.04.2018)
14. Самооцінка домогосподарствами України доступності окремих товарів та послуг (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств) за 2017 р. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 28.04.2018)

References

1. The Verkhovna Rada of Ukraine. (2000). *The Law of Ukraine «On the State Social Standards and the State Social Guarantees»*, 2000, no. 2017-III.

Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2017-14> (Accessed May 15, 2016).

2. The Verkhovna Rada of Ukraine. (1999). *The Law of Ukrain «On the Subsistence Minimum»*, 1999, no. 966-XIV. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/966-14> (Accessed May 15, 2016).

3. The Verkhovna Rada of Ukraine. (2000). *Resolution «On Approval of the Sets of Food, the Nonfood Goods Sets and the Sets of Services for the Main Social and Demographic Population Groups»*, 2000, no. 656. Available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/656-2000-п> (Accessed May 16, 2016).

4. Kolot, A. M. (2011). The dialectics of economic and social development as a subject of scientific research. *Ukrayina: aspekty` praci*, 2011, no. 5, pp. 3–8 (in Ukraine).

5. Mandybura, V. O. (1999). The standard of living of the population and the mechanisms of its regulation. *Author. of dis. to obtain the degree of Ph. D.* Kyiv, 1999. 36 p. (In Ukraine).

6. Novoselska, L. I., Tsihush, Yu. Yu. (2009). The International Experience of the Subsistence Minimum Calculation. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, 2009, vol. 19 (4), pp.198–200 (in Ukraine).

7. Tyshchenko, O.V. (2013). The State Social Standards and Guarantees as the Basis of Social Security in Ukraine. Available at: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npnau_2013_4_21.pdf (Accessed May 20, 2018).

8. Hnybidenko, I. F., Kolot, A. M., Novykova, O. F. (2010). *Social Security – theory and Ukrainian practice: monograph*. Kyiv: KNEU, 2010. 292 p. (In Ukraine).

9. Stiglits, D. Sen, A., Fitussi, Zh.-P. (2015). *Wrong evaluation of our life. Why does GDP have no sense? Report of the Commission for measuring economic efficiency and social progress*. M: Published by Haidar Institute, 2015. 216 p. (In Russian).

10. Udotova, L. F. (2002). *Social statistics*. Kyiv: National Economic University, 2002. 240 p. (In Russian).

11. Report on human development. (2016). Available at: http://hdr.undp.org/sites/default/files/HDR2016_RU_Overview_Web.pdf (Accessed April 28, 2018).

12. Countries ranking according to by living standards: Ukraine – 64th position in the world. Available at: <https://www.businessz.com.ua/news/events/2442> (Accessed April 28, 2018).

13. Ukraine went 3 points down in the UNO rating according to the human development index. Available at: <https://economics.unian.ua/other/1850374-ukrajina-opustilasya-na-3-punkti-v-reytingu-oon-za-indeksom-lyudskogo-rozvitku.html> (Accessed April 28, 2018).

14. Self-evaluation by households of products and services availability in Ukraine (according to the data of research into household life) in 2017. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed April 28, 2018).

Аннотация

Костюк В. С., Котвицкая Н. Н., Фицик Л. А.

Новейший опыт измерения качества жизни для планирования развития

В современном цивилизованном мире при разработке государственной политики и принятии управленческих решений по обеспечению социальной сплоченности широко используют результаты исследований определения качества жизни. Задачи повышения качества жизни населения составляют основу системы приоритетов в документах стратегического планирования мега- и макроуровня. В процессе разработки таких документов должны учитываться результаты анализа качества жизни по соответствующим характеристикам и показателям.

Интегральным показателем, который исчисляется каждый год для межгосударственного сравнения уровня жизни, грамотности и долголетия как основных характеристик человеческого потенциала, используют Индекс человеческого развития (ИЧР). Украина занимает за итогами 2017 года 84-е место с 188 стран за ИЧР, что на 3 пункта ниже в сравнении с предыдущим результатом.

Результаты глобального исследования «Индекс социального развития» (ИСР), разработанного американской организацией *Social Progress Imperative* свидетельствуют, что Украина находится на 64 месте за качеством жизни среди 128 стран мира и вошла в группу стран с развитием выше среднего (в 2016 году Украина занимала 63 место среди 133 стран).

Украина в 2018 году получила 138-е место с 156-и за Международным индексом счастья, за основу определения которого берут благосостояние людей, состояние окружающей среды и много других показателей. Для определения индекса важным есть использование субъективного удовлетворения жизнью, что связано с таким понятием как депривация. По итогам 2016 г. уровень материальной депривации для 28 країн ЕС составлял 16 %, а глубокой материальной депривации – 8 %. В Украине эти показатели у 2017 г. становили 42 % и 27 % соответственно.

В современных условиях происходит изменение осознания человеком того, на какое качество жизни он заслуживает. Рост жизни населения порождает новые потребности в уютных условиях проживания, качественных продуктах питания, доступных медицинских услугах, растут выше требования к правовой защищенности, к безопасности окружающей среды, к социальному окружению. А экономическое развитие страны хотя и не гарантирует высокое качество жизни населения, но выступает самым важным его условием. Поэтому Украина требует благоприятного инвестиционного климата, реальной борьбы с коррупцией и других реформ, в центре которых стоят интересы людей. Это единственный способ достижения прогресса в качестве жизни и уровне человеческого развития Украины.

Ключевые слова: уровень жизни, качество жизни, критерии качества жизни, социальные стандарты, индекс человеческого развития.

Annotation

Kostyuk W. S., Kotvytska N. M., Fytsyk L. A.

The latest experience in measuring the quality of life for development planning

In a present-day civilized world the research results into definition of the quality of life is widely used for the formation of public policy and management decisions to ensure social cohesion. Objectives of improving the quality of life of population constitute the basic priorities

in the documents of strategic planning at mega-and macro level. Analysis results of quality of life according to relevant characteristics and indicators should be taken into account in the development of such documents.

Human development index is used as integral parameter, calculated every year to compare living standards, literacy and longevity in different countries as main characteristics of human potential. According to the survey results of 2017 Ukraine ranks No. 84 among 188 countries according to human development index, which is 3 point lower compared to the previous result.

The results of global studies “Social development index” developed by American organization Social Progress Imperative have shown that Ukraine ranks No. 64 among 128 countries according to the quality of life and belongs to the countries with development above average (in 2016 Ukraine ranked No. 63 among 133 countries).

In 2018 Ukraine ranked No. 138 among 156 countries according to International happiness index. This ranking is based on well-being, environmental security, and the other important parameters. To determine the index it is important to take into account subjective life satisfaction related to deprivation. In 2016 the level of material deprivation for 28 EU countries made up 16 % and the level of deep material deprivation made up 8 % In Ukraine these indexes were 42 % and 27 % respectively in 2017.

In current conditions awareness of living standards, that people deserve, is changing. Improvement of living standards results in new needs for comfortable accommodation, high quality food, affordable healthcare services, environmental security, favourable social environment. Economic development of the country doesn't guarantee high standards of living, however it is its essential prerequisite. Therefore Ukraine needs favourable investment climate, effective anti-corruption policy and other reforms, focused on people interests. It is a single way to achieve the progress in the quality of life and the level of human development in Ukraine

***Keywords:** standard of living, quality of living, the quality of living criteria, social standards, human development index.*

УДК 339.972

DOI 10.31395/2415-8240-2018-93-189-198

СВІТОВА ПРОДОВОЛЬЧА ПРОБЛЕМА

Н. М. Котвицька, кандидат економічних наук

В. С. Костюк, кандидат економічних наук

Л. А. Фицик, кандидат історичних наук

Уманський національний університет садівництва

В статті розглянуто загальний стан і тенденції розвитку світової продовольчої проблеми, а також викладено основні шляхи її вирішення. Особлива важливість продовольчої проблеми обумовлена тим, що вона пов'язана із базовими основами існування людства. Причини та напрямки її вирішення знаходяться у сфері виробництва, розподілу і споживання продовольчих ресурсів як в окремих країнах, так і в світі в цілому.

***Ключові слова:** продовольча проблема, голод, недоїдання, продовольчі ресурси, харчові продукти.*